

výkonných a perspektivních pracovníků, péči o odpovídající přípravu učňů (praktikantů), rozšiřování a zvyšování úrovně odborného vzdělání pracovníků, plánování pracovní kariéry a zajišťování sociálních služeb zvyšujících atraktivnost zaměstnání u firmy (provoz dvou vlastních mateřských škol, možnost zahraniční rekreace a podnikové stravování).

Zajímavý a podnětný byl i závěr přednášky týkající se některých charakteristik osazenstva firmy (spolupracovníků) včera, dnes a zítra. Dr. Schnabel se domnívá, že i do budoucna bude zachován růst platů převyšující míru inflace, účta k firmě bude podmíněna především úspěšností managementu, věrnost k firmě pak v první řadě seriózním jednáním se zaměstnanci. Pracovní výkony budou stoupat, soukromé starosti zaměstnanců budou větší, protože nároky budou stoupat více než platy.

Na přednášku pak navázala diskuse, ve

kté dr. Schnabel bezprostředně reagoval na četné dotazy z pléna, týkající se např. zveřejňování úrovně dosahovaných platů, podílu bezprostředně nadřazených na výběru pracovníků, využívání počítačů v personální práci, ročního hodnocení zaměstnanců, podpor vyplácených v nezaměstnanosti atd.

Pro sociology byla tato přednáška nesporně přínosem zejména konkrétností svého pohledu na systém personální práce a personální politiky v podmínkách firmy, která ve svém oboru dlouhodobě představuje světovou špičku. I když firma sociologa nebo psychologa nezaměstnává, společenskovední průprava pracovníků osobního oddělení i managementu se předpokládá a vyžaduje a při formování cílů a zásad personální politiky i praktických činnostech je v široké míře aplikována.

M. Tomšík

Konference "Automatizace, sociální otázky a práce - AUT/SOP '90"

Do přípravy konference se promítly změny ve společnosti po listopadu 1989, jakož i poznání, že se mění tradiční pojetí ASŘ. Byl modifikován název konference a obsah byl orientován na zmapování nových problémových oblastí. V uplynulém období se z konference k obecnému problému "automatizace a sociální rozvoj" stala otevřená tribuna, na níž se třibily názory a dostávaly zde prostor nekonvenční přístupy k řešení sociálních problémů. Zformoval se relativně stálý kolektiv účastníků, z nichž jsou někteří dnes ve vysokých funkcích. Přes současné potíže podniků a organizací byla konference dobře navštívena.

Konference konaná v listopadu 1990 v Brně byla orientována na problémy praxe spojené s požadavky na sociologický výzkum a využití osobních počítačů (PC). Měla za úkol seznámit účastníky se strategií sociální reformy, zaměstnanosti a privatizace. Konfrontovat poznatky společenských věd s praxí řízení a realizace sociální orientace nastupujícího tržního hospodářství. Ukázat na problémy, které nutně vyžadují reflexi společenských věd, především sociologie.

Konečně měla přispět k vytváření živých vazeb mezi centrálními orgány, které řídí sociální věci, nově se formujícími instituty služby zaměstnanosti a sociálního zabezpečení a podnikovou i soukromopodnikatelskou sférou. Seznámit se současnými možnostmi využívání osobních počítačů v personální a sociální práci.

Uvedené problémy byly na konferenci probírány a diskutovány v následujících problémových okruzích :

- současné problémy sociální reformy, privatizace a práce;
- společenskovední disciplíny a řešení personálních a sociálních otázek v organizacích; podnikatelství a sociální problémy;
- PC v řízení personálních a sociálních věcí.

Úvodní příspěvek "K sociální reformě" připravil *I. Tomeš* (FMPSV Praha). Zabývá se v něm scénářem sociální reformy a vazbami na scénář reformy ekonomické. Pozornost věnuje konkrétním úkolům sociální reformy včetně programů realizace. Velkou diskusi vyvolal referát "K demonopolizaci sociální péče", který přednesl *P. Višek* (FMPSV Praha). Seznámil přítomné s náměty na podporu podnikání v oblasti sociálních služeb pro solventní občany a vztahu

uvedených služeb ke "státní sociální péči". Hlavní myšlenkou je vytvoření širšího spektra nabídky k umožnění volby. Zajímavé zkušenosti obsahoval referát "Privatizace státních podniků v Polsku", který přednesl pan R. Krys, (ZNZ PAN Bytom). V Polsku se privatizace provádí dvěma rovnocennými způsoby, a to jako a) kapitálová privatizace nebo jako b) přímá privatizace. Kapitálovou, velkou privatizaci je možno provést buď "zdola", jako společný návrh ředitele a rady zaměstnanců, nebo "shora" na základě návrhu ministra pro změnu vlastnických vztahů. V každém případě jde o konverzi státního podniku ve "společnost". Přímá privatizace se týká pouze malých podniků. Umožňuje tvořit tzv. společnosti zaměstnanců, kteří získávají majetek podniku (nebo jeho část) pro využívání za úhradu např. ve formě pronájmu. Proces privatizace je úkolem, který nemá obdoby a rizika nelze definovat. Problémem je nedostatek kvalifikovaných kádrů schopných realizovat bankovní operace a neznalost práce v podmínkách tržního hospodářství. Je také nutná změna vědomí celé společnosti. Na téma "Sociální politika, pluralita, trh, samospráva" hovořil S. Konečný (VÚSRP Bratislava). Občan nemohl dříve získat nezávislost ekonomickou, a tedy ani politickou. Sociální záchranná síť koncipovaná FMPSV je však jednorozměrná, neuvažuje s dalšími vrstvami jako jsou podniky, obce a další instituce. Rozsáhlý diskusní příspěvek "K základním pojmům využívaným v našich konferencích" přednesl B. Jungmann (IVVM Praha). Pojem "sociální rozvoj" považuje za pojem z oblasti "sociálních jistot reálného socialismu" podobně jako "sociální plánování". Doporučoval kriticky se zamyslet nad těmito a řadou dalších pojmů z hlediska současných podmínek. V. Ulman (VŠB Ostrava) přednesl referát "Vzdělávání sociálních pracovníků na VŠ".

Blok sociologických otázek na úrovni podniků uvedl A. Burian (VŠZ Brno) referátem "Sociologické problémy pracovního a společenského chování populace v přechodu na tržní ekonomiku". Tržní ekonomika vyžaduje překonat vžitá schémata řízení především ve smyslu zvýšení osobní odpovědnosti za důsledky řídicích příkazů a zvýšené využívání sociologických poznatků v řízení. Na

základě dřívějších výzkumů, v nichž hledali odpovědi na otázky "proč člověk pracuje" a "co od práce očekává", byla zformulována teorie "stadií sociálního rozvoje". Její využití v současných podmínkách může minimalizovat omyly v oblasti pracovní motivace. Za čtvrté, nejvyšší stadium se považuje seberealizace prací. Teorie definuje následující stadia: 1) orientace na pracovní minimum, 2) maximální výdělek za každou cenu, 3) orientace na atraktivní životní způsob a mezistadia 1-2 a 2-3. Nejrozšířenější je mezistadium 2-3, což znamená orientace na maximální výdělek, ne však na úkor hodnot 3. stadia. Preferenci má dostat motivační typ řízení. Příspěvek "Změny zaměření personálního a sociálního rozvoje" přednesl M. Večeřa (VŠZ Brno).

Delší diskusi vyvolal příspěvek "Malý podnik na cestě k tržní ekonomice, projektování změn v organizaci a řízení" který přednesl V. Čech (VŠSE Plzeň). Na základě "organizační diagnózy" je hodnocena kvalita dosavadní organizace podniku (závodu). Výsledky analýzy dovolují určit, zda je vhodné osamostatnění nebo ne. Strategie osamostatnění je chápána systémově, zahrnuje otázky obchodní, ekonomické, technické, personální a sociální. Je řídicím dokumentem, který slouží k dohodám se zaměstnanci i odbory. Referát "Řízení pracovních skupin v podmínkách přechodu k tržnímu hospodářství" přednesl M. Tomšík (VŠE Praha). J. Dvořák (Perla Ústí n. Orlicí) se zabýval problémem "Sociolog v podniku". Rozvíjel myšlenku, že samotná sociologická analýza nedává dostatečné podklady pro rozhodování. Je zapotřebí, aby byla součástí komplexní analýzy týmu, v němž mají místo lékaři, psychologové ergonomové aj. Dokládal to na výzkumu "Ženy v podniku". Také představa, že sociální politika je jen věcí odborů, není správná. Na téma "Systémovost sociální oblasti" hovořil Z. Dráb (SÚ ČSAV Praha). Zabýval se především systémovostí rekvalifikačních procesů. Doporučuje hledat řešení v koncepci celoživotního vzdělávání.

Blok regionálních problémů sociálního zabezpečení a zaměstnanosti uvedl M. Illner (SÚ ČSAV Praha) referátem "Regionální důsledky přeměn československé společnosti". Systém přeměn byl rozebírán z hlediska

regionálních důsledků změn geopolitické orientace státu, důsledků demokratizace veřejného života a důsledků ekonomických změn. Příspěvek "Územní samospráva aplikovaná v rajónu Pardubice" za autora V. Chroboka přednesl J. Solař (OÚ Pardubice).

Blok automatizace a využití PC byl otevřen referátem "Ekonomické problémy automatizace mezinárodní souvislosti", který přednesl Z. Novák (GR ZVS Brno). Nebude-li náš odbyt napojen na mezinárodní počítačovou síť a výrobek označen mezinárodním čárkovým kódem, budeme za 5-7 let platit velké částky za zpracování dokladů. J. Janda (Čs. st. spořitelna), připravil referát o programovém produktu pro PC "Personální asistent". Programový produkt "Registr obyvatel" uvedl J. Bucek (Orgalen Dvůr Králové n. Labem). Program dovoluje relativně snadno udržovat a využívat registr obyvatel obce do 70 tisíc obyvatel. S antivirovým programem "Secure" seznámil účastníky v referátu "Ochrana dat a programů" V. Zápotocký (SÚ ČSAV Praha).

Dále pro konferenci připravili referáty M. Vitek (VŠCHT Pardubice) - "Synergetika v sociologii"; K. Vališ (DRUTIS Brno) - "Rozvoj bydlení v současných podmínkách"; J. Vlášil (SÚ ČSAV Praha) - "Sociologie a práce"; J. Patočka (SÚ ČSAV Praha) - "K sociálním rolím územního společenství"; V. Pernica (SÚ ČSAV Praha) - "Sociální vynález". E. Mleziva (VÚD Praha) zakončil úvahou "Informace a dezinformace". Na závěr konference byl zorganizován diskusní kulatý stůl, který moderoval B. Jungmann (IVVM Praha). K diskusi vytyčil tři problémy: 1) Kritická reflexe dosavadních pojmů ze sociální oblasti; 2) Formulace filozofie dalších setkání; 3) Nárys tematiky příštího setkání. Z diskuse na konferenci i u kulatého stolu vzešla řada námětů, které umožnily zformulovat následující závěry konference: Jednání konference dovoluje konstatovat, že restrukturalizace československé ekonomiky a výroby probíhá pod vlivem rozpadu dosavadního trhu RVHP. Racionální chování ekonomických subjektů se v těchto podmínkách teprve formuje, a to s určitou váhavostí. Sociální dopady reforem a možné reakce především dělnické a zaměstnanecké

veřejnosti by měly být poznávány s předstihem, především sociologickými metodami. Pro společenskou praxi i společenské vědy vyvstává řada nových praktických i poznávacích úkolů a problémů:

- základní "sociální" orientaci současného dění je vytvářet prostor a možnosti pro individuální rozhodování jednotlivce, v této souvislosti se rýsuje problém vztahu svobody a manipulace;
- rýsuje se reálné nebezpečí snížení vnímavosti k řešení aktuálních sociálních a kulturních problémů života společnosti, redukce problémů společnosti pouze na prosté ekonomické problémy;
- náměty k realizaci sociálního zabezpečení se omezují na taktická opatření, aniž by existovala strategie sociálního rozvoje;
- prosazuje se zjednodušená představa, že vše bude vyřešeno privatizací, ta se navíc ztotožňuje se soukromými obchody a hospodami; k racionální realizaci "kupónové privatizace" bude zapotřebí určitého období a působení příslušné "osvěty";
- za nejvýznamnější a zcela nezbytná opatření sociální politiky v nadcházejícím období se považuje citlivé a spravedlivé uskutečňování valorizace příjmů, zvláště pak dávek a důchodů, spolu s účinnou ochranou bydlení;
- operativní definice pojmů jako jsou např. náklady na pracovní sílu, sociální potřebnost, minimální mzda, přiměřenost bydlení, by měla vycházet z poznatků sociologických výzkumů a respektovat kolektivní vědomí;
- sociální dimenze ekonomické reformy není dostatečně propracovaná;
- je postrádána seriózní analýza systému, z něhož jdeme, který jsme překonali, není pojmenováno, co vlastně bylo překonáno, zatím se minulost hodnotí především politicky a emociálně, výhradně negativně, s notnou dávkou politické demagogie a novinářským způsobem;
- v zájmu formování společenského konsensu je nutno seriózně analyzovat strukturu společnosti a nově definovat význam, zájmy a úlohu jednotlivých tříd, vrstev, skupin;

- zvlášť pak seriózně přehodnotit dříve vytvářený mýtus o úloze dělnické třídy;
- v zájmu realizace skutečně "samosprávné sociální politiky" je zapotřebí zkoumat a objasňovat vztah a podmíněnost politické a ekonomické nezávislosti;
- kriticky hodnotit možnosti přejímání zkušeností jiných zemí v oblasti sociálního zabezpečení a zaměstnanosti; z dřívějšíka víme, že nekritické a mechanické přebírání "zkušeností" a roubování cizích postupů na naše poměry je spíše na škodu;
- v projektech privatizace je nutno uplatňovat komplexní systémový přístup, využívat týmové práce; vedle analýzy technické a ekonomické provádět také analýzu personálních a sociálních podmínek, včetně sociologických výzkumů vědomí pracovního kolektivu;
- personalistiku chápat jako nedílnou součást managementu a v přiměřené míře ji zařazovat do školení řídících pracovníků; v této oblasti zvyšovat znalost a využívání profeseografie;
- ve spojitosti s privatizací orientovat sociologické výzkumy na odhalování struktury preferencí v kolektivním vědomí;
- sociální politika v podniku by se v nastávajícím období měla soustřeďovat na otázky mezd a platů a pracovního prostředí; obojí by se mělo dostat na evropskou úroveň;
- rekvalifikace má svá rizika, bez analýzy potřeb podniků a pod vlivem přežívajících byrokratických přístupů, by se mohla stát zbytečným vyhazováním prostředků a reglementováním lidí;
- spolu s rekvalifikací je nutno otevírat otázku vytváření nových pracovních příležitostí; státní podpora by měla zahrnovat oba uvedené prvky restrukturalizace zaměstnanosti;
- v komunálních volbách se osvědčily osobní počítače, poskytující technicky i ekonomicky příznivé výsledky při realizaci registru do 70 tisíc obyvatel, tisk však vyžaduje výkonnou tiskárnu; celostátní i regionální registry obyvatelstva narážejí na problém osobních svobod individua;
- nové podmínky si vynucují zavádět nové pojmy, nebo měnit obsah doposud používa-

- ných pojmů; dosavadní pojem "řízení sociálních procesů", zvláště ve spojení s pojmem "plánovité řízení", vyvolává představu příliš "paternalistického" zasahování do sociálních procesů a života individua, navrhuje se pojmenovat činnosti v sociální oblasti "moderováním sociálních procesů" (moderování je sice v angličtině synonymem řízení, v češtině je běžně chápáno jako citlivější, volnější forma řízení);
- více dimenzí má také pojem "sociální jistoty", doposud preferované "věčné hledisko" (zjednodušeně: co dostanu, na co mám nárok) je zapotřebí přeměnit na hledisko "procesní", tzn. jistoty v pravidlech hry;
- v důsledku přechodu na tržní ekonomiku se doporučuje přehodnotit strukturu doposud sledovaných statistických údajů sociálního rozvoje a sociálního zabezpečení;
- navrhuje se také rozšířit obsah pojmu informatika na "komunikační potenciál společnosti" což lépe vystihuje vazbu na sociální solidaritu.

Zvláštní místo měly diskuse a posléze náměty vztahující se na pořádání a obsah další konference. Z diskuse vyplynulo, že nadešel čas pro kritické zhodnocení výsledků doposud námi pořádaných konferencí a k vyhodnocení obsahových poznatků i organizačních zkušeností. Bylo konstatováno, že je účelné a přínosné pokračovat v pořádání konferencí orientovaných na řešení obecného problému "automatizace a sociální rozvoj". Doporučuje se:

- mezi problémy restrukturalizace zahrnout mimo jiné problémy formování požadavků na kvalifikační přeměny pracovníků aparátů státní správy a ministerstev, jakož i formování profesionálně vyspělých pracovních kolektivů státní správy;
- automatizaci v rámci konference důsledně orientovat na uživatelské aspekty celého spektra techniky pro duševní, kancelářskou a řídicí práci od PC přes počítačové sítě až po faxy;
- pro příští konferenci preferovat téma Vytváření informačních a kvalifikačních předpokladů k moderování (regulování?) sociálních procesů.

Vladimír Pernica